

Simona ŠEMEN

Shannon E. French

The Code of the Warrior: exploring warrior values past and present.

Rowman & Littlefield Publishers,

Oxford 2005, str. xiv + 258, \$19.95 (ISBN 0-8476-9757-6).

Dandanes se pogosto ob medijskem poročanju soočimo s problematiko, ki zadeva zlorabo položaja in moči predstavnikov oboroženih sil. Dejanja, kot so na primer zloraba ujetnikov v bagdaskem zaporu Abu Greib ali obnašanje ruske vojske v Čečeniji, nam na zelo neposreden način sporočajo, da mednarodno vojaško pravo in ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki ne ustrezata več docela tipu sodobnega bojevnika in da sklicevanje na »knjige pravik« na žalost ni več učinkovito. Našteta dejanja nas opozarjajo na nujnost razprav o etičnem delovanju in moralnosti institucionalizirane vojske, pa tudi skrajno usmerjenih vojaških skupin. Časi častnikov, ki so zastopali interese države in zagovarjali blaginjo in varnost svojih državljanov, so očitno minili; potrebno bo ustvariti nov model bojevnika, ki bo poleg vrhunskega vojaka tudi in predvsem človek. V knjigi *The Code of the Warrior* predavateljica vojaške etike na Naval Academy v Annapolisu Shannon E. French s pomočjo zgodovinskega pregleda na svojevrsten način pokaže, katere vrednote in osebnostne kvalitete bojevniku pomagajo, da lahko izoblikuje in deluje na podlagi visokih kulturnih standardov. Knjigo lahko toplo priporočamo vsem tisti gospodom v obrambnem ministrstvu, kakor tudi vsem tistim vedoželjnim dekletom in fantom na študiju obramboslovja, ki jih preseneti ali celo zbode vprašanje, kako tematizirati konkretno moralno obnašanje posameznikov ali skupin v tako avtoritarni instituciji kot je vojska. Knjiga *The Code of the Warrior* predstavlja svojevrsten izziv zaradi pogosto sprevržene rabe etike in morale v vojaškem sistemu, čeprav tisti, ki bo knjigo bral kot študijsko gradivo ali zgolj iz lastne radovednosti, tega morda niti ne bo opazil. V nekem smislu gre torej tudi za vprašanje, kako nam knjiga lahko pomaga preseči odpor do razpravljanja o konkretnih temah poklicne etike, v našem primeru o moralnem kodeksu bojevnika, do katerih v prihodnosti ne bo mogoče več ostati brezbrizen.

Čeprav je knjiga nastala v kulturnem okolju, ki ga muči kompleks velesile in je vojaški poklic v ZDA zato zelo izpostavljen, pa avtorica na zanimiv način razlaga zahteve po visoki moralnosti vojakov v vseh obdobjih človeške zgodovine. Knjiga je neke vrste zgodovinski priročnik, ki v devetih poglavjih predstavi bojevniške kodekse starodavnih kultur. Njihov temelj je določena religiozna usmeritev, iz katere določeni kodeks izhaja. Avtorica poskuša ovrednotiti pomen kodeksa bojevnika v zgodovini in ga nenazadnje aplicirati tudi v moderni družbi. Knjiga je opremljena s predgovorom, izčrpnim imenskim in stvarnim kazalom ter kratko avtoričino biografijo.

V prvem poglavju, ki bi mu lahko rekli tudi splošni uvod, želi avtorica predvsem odgovoriti na vprašanje, zakaj bojevniki sploh potrebuje kodeks. Kodeks, ki se pojavi kot potreba in zaščita predvsem s strani bojevnika, ublaži psihološke posledice vojne, povzema odnos bojevnika do samega sebe, do sobojevnikov in do ljudi, ki jih vojna prizadene na posreden način. V nasprotju s tem izguba kodeksa v vseh primerih privede do izgube človečnosti, pri posameznem bojevniku pa pusti dramatične posledice, ki mu onemogočajo normalno nadaljevanje življenja. Lahko bi rekli, da bojevniki s pomočjo kodeksa najde pot iz vojne nazaj v normalno življenje.

Klasična zahodnjaška predstava idealnega bojevnika govori o osebi, ki se dokaže v boju in si s tem prisluži spoštovanje med sobojevniki, hkrati pa mu nagrada za pogum prinese naklonjenost v skupnosti. Odgovor na vprašanje, kaj je zadostni razlog, da nekdo stopi v vojno nam avtorica poskuša prikazati v drugem poglavju z zgodbo iz *Iliade*. Sila, ki bojevnika žene naprej v nove pohode in nove vojne, ne predstavlja zgolj želje po slavi in dokazovanju. Zdi se, da se na neki točki v bojevniku pojavi notranji vzgib, ki vzbudi občutke po dolžnosti do sebe, svoje družine in do širše skupnosti, kar dokazeta tako Hektor kot tudi Ahil, ki vsak na sebi lasten način poosebljata vrednote in lastnosti trojanske in grške vojaške kulture. Ti kulturi sta si z vero v usodo nenehno prizadevali vzpostaviti ravnotežje med bogovi, ki so krojili človekovo usodo na eni in osebne želje posameznika na drugi strani. Grškega izvora sta prav tako tudi dve veliki šoli mišljenja: stoicizem in hedonizem, ki so ju Rimljani posvojili in priredili svojim vojaškim potrebam. Kodeks bojevnikov rimske legije, o katerem govori tretje poglavje, zaznamuje predvsem stoična miselnost; ta je bojevniku pomagala odpirati in reševati vprašanja o morali, o človekovih dolžnostih ter mu omogočala usmerjati svoja dejanja v okviru etičnih pravil. Tako je stoična drža postala ideal bojevniške kulture ne samo v času Rimljanov, ampak tudi v kasnejši vojaški tradiciji.

Vojaško delovanje in samoopravičevanje se na podoben način pojavlja in deloma tudi zaznamuje visoko razredno urejeno vikinško družbo, o kateri govori četrto poglavje. Ideali vikinškega bojevnika se zarisujejo skoraj na vseh področjih življenja Vikingov, od mita o nastanku naroda do vere v veličastno posmrtno življenje. Glavni vir informacij za to poglavje avtorici predstavljajo islandske sage, ki med drugim opisujejo tudi nenavadno zavzetost, morda celo obsedenost Vikingov s čisto krvno linijo. Ta je imela kasneje za posledico pojav evgenike, ki so jo me drugim prevzeli tudi nemški nacisti in razvili v nauk o čisti rasi, hkrati pa pojasnjuje smisel vikinškega poveličevanja družine, ki je bila na prvem mestu tako v življenju posameznika kot družbe. Skoraj nemogoče je v tekstu prezreti navezanost bojevnikov na cilj, ki naj bi ga dosegli. Z njim sovпада zahteva po časti, ki se prav tako pojavlja tudi v zgodnejših in kasnejših bojevniških kulturah. Ena izmed teh kultur ima za pomemben vir svoje dediščine znano in pri mnogih avtorjih priljubljeno legendo o kralju Arturju in vitezh okrogle mize, ki jo avtorica predstavlja v petem poglavju knjige. Zgodba Thomasa Maloryja *Morte Darthur* nam na skoraj komičen način prikaže značilnosti viteškega življenja in tegobe, ki jih je tako življenje prinašalo. Prisego in pravila vitezov okrogle mize je določala predvsem izkušnja lojalnosti, krivde, nedolžnosti in čustvene izraznosti. Gonilna sila vitezov je bila otroško naivnost, lojalnost, vihravost in nepremišljenost, kar je morda razlog, da so bili popolnoma nekritični do viteškega kodeksa in do prisege, ki je Arturjevi družbi omogočala, da je toliko let živel v slavi in sijaju.

Arturjevi vitezi so postali priljubljena tematika tudi v filmski industriji, kjer so predstavljene predvsem njihove pozitivne značilnosti. Take sreče pač niso imeli severnoameriški staroselci, ki jih je ameriška filmska industrija predstavila povsem v negativni luči. Morda ravno zaradi tega ali pa predvsem zaradi tega se avtorica v šestem poglavju osredotoča in osvetljuje ideale, ki so jih poosebljali njihovi bojevniki. Njihove vrednote so popolnoma tuje, če ne že kar nesprejemljive človeku moderne dobe. Bojevniška kultura, ki se je razvila iz lovske, je svoj navdih črpala v Materi Zemlji in v živalskem svetu, s katerim so Indijanci živeli v tesnem medsebojnem odnosu. Ob razvoju visoko organiziranega sistema usposabljanja in razvoja svojih bojevnikov so nam severno ameriški staroselci zapustili dediščino, ki poleg pozitivnega odnosa do narave krepi predvsem osebno dostojanstvo. Sedmo poglavje je posvečeno bojevniški kulturi kitajskih budističnih menihov iz samostana Šaolin. Pri njih je najpomembnejše pravilo nenavezanost in smisel samozavedanja. V tej unikatni bojevniški kulturi sta religija in način bojevanja sovpadala do te mere, da je bojevniško usposabljanje menihov postalo integralni del njihove religiozne prakse. Želja po preseganju fizičnih mej in boj proti lastnemu egu in njegovim željam sta šaolinske menihe izoblikovala in postavila v vlogo »miroljubnih« bojevnikov, ki se niso

borili v nobeni vojni. Budistično verovanje pa je bilo podlaga za še eno bojevniško kulturo na Japonskem. Poleg šintoizma so njeni glavni religiozni temelji še konfucionizem, taoizem in budizem, ki so prišli s Kitajske, japonski samuraji pa so jih vključili v svoj bojevniški kodeks Bušido. Na podlagi tega kodeksa lahko deloma spoznamo vrednotni sistem japonske fevdalne družbe in japonsko vojaško kulturo, ki je dosegla svoj vrh po državljanski vojni leta 1185. Avtorica nam v tem poglavju predstavi holistični značaj samurajskega bojevnika, katerega najpomembnejša vrednota je čast; ta ni dopuščala nobenega prostora za taktiziranje ali prilagoditev. Poskus osvoboditve strahu pred smrtjo ter vloge in namen smrti je rdeča nit, ki avtoričina razmišljanja spremlja skozi razpravo o vseh bojevniških kulturah. V zadnjem, devetem poglavju se avtorica posveti terorizmu. Tudi tu se ne odmakne od prej omenjenega poskusa, kako razumeti vlogo smrti v bojevanju. Želja, da razloži teroristična dejanja, jo pripelje do džihada; pojem sicer razloži, a pri tem pusti bralcu odprto možnost lastne presoje. Ker svojega mnenja o džihadu ne pove, tudi ne odgovori eksplicitno na vprašanje, ali so teroristi bojevniki ali ne.

Moralnost bojevniškega kodeksa je v knjigi podvržena kritični etični presoji. Zato na zgodovinske zgodbe o bojevnikih avtorica ne gleda samo iz zornega kota mita oziroma prepričanja, da so si bojevniki v preteklosti vedno prizadevali doseči in živeti svoje ideale, ampak so se vedno bojevali v konkretnih družbenih razmerah. Mislim, da takšen pogled pomembno vpliva tudi na razpravo o današnji vojaški situaciji v svetu, na primer na razloge, zakaj je tudi Slovenija dolžna sodelovati pri obnovi Iraka, če temu sploh lahko rečemo dolžnost, in če je o tem mogoče razpravljati brez apriornih sodb. Glede na to, da je kodeks bojevnika danes na preizkušnji in da v oboroženih silah primanjkuje težnje po doseganju visokih moralnih in etičnih standardov, lahko pričujoča knjiga ponudi veliko, ne samo tistim, ki se neposredno ukvarjajo z vojaškimi zadevami, ampak tudi vsem tistim, ki se posredno srečujejo z njihovimi etičnimi merili, normami ter njihovimi posledicami.